

כאיל תערוה

פנינים על פרשיות השבוע וענינה דיומא

מרבן של ישראל מרן הגרא"ל שטיינמן שליט"א

מספריו הק' ומכתבי תלמידים

גליון 57 ר"ה תשע"ה

הליכות המועד

סדר התרת נדרים הקצר

במקומות שיש הרבה אנשים שרוצים להתיר נדרים, ויש רק מעט הכשרים לדון, כגון בישיבות לצעירים, ואם יאמר כל אחד כל הנוסח יאריך זמן רב מאד. הנה כתב בחיי אדם (כלל קל"ח אוי' ח') נוהגין לעשות התרת נדרים בערב ראש השנה, כדי להנצל מעונש נדרים. ואמנם ראוי לכל אדם שילמוד הלכות נדרים (ומבוארים בחכמת אדם), כי יש הרבה נדרים שאי אפשר להתיר אותם ונכשלים בהם. גם צריך כל אדם שיהיה נזהר שיבין מה שהוא אומר, ולא כמו שחושבין העמי ארצות שהוא איזה תחינה. וראיתי מהיראים שאינם מבינים בלשון הקודש שאומרים הנוסח של התרת נדרים בלשון לע"ז (דיא נדרים אדר שבועות וואס איך האב גטאן אונ מען קען זיי מתיר זיין האב איך חרטה אז איך האב אוף מיר גינומן בנדר או שבועה (ויתירו לו ואז יאמר) איך בין מוסר מודעה אז ווען איך וועל טאן איין נדר זאל ער גאר נט חל זיין). עד כאן. ולשם כך תירגם רבנו נוסח זה ללשון הקודש: **מתחרט אני על כל הנדרים ושבועות וכן כל מנהג טוב שנהגתי ולא אמרתי שיהא בלי נדר, ואם הייתי יודע שאתחרט לא הייתי נודר או נשבע ובמנהג טוב הייתי מתנה שיהי' בלי נדר, ומבקש שתתירו לי את כולם** [וראה עוד בגליון פר' מטות מה שהבאנו עוד דברים רבים בעניני התרת נדרים מרבנו שליט"א].

מכניסי רחמים

בענין אמירת הפיט שאומרים בסליחות 'מכניסי רחמים' אמר מרן החזון איש ז"ל שאין לחוש לשיטות שאומרים שלא לאומרו, ואין בזה חיסרון באמונה ח"ו, אלא הרי זה כמבקש מהשר שיבקש מן המלך וכן בזמנינו אנו מרגישים עצמינו פחותים שאיננו יכולים ליכנס בכל שעה אל המלך ואנו מבקשים שיבקשו בעבורינו [ועיין שו"ת חת"ס חלק או"ח סימן קס"ו ועוד] (אעלה בתמר עמ' ס"א)

עניית האמן מתיחסת על החתימה

על השאלה האם בר"ה ויום כיפור כוונת האמן בהמלך הקדוש תהא כברכות הבקשה "אמת והלואי", משום התוספות 'תן פחדך' 'תן כבודי' 'שמחה לארצך' וכו'. השיב רבנו שליט"א, דנראה לו שהכוונה היא **אמת בלבד**, משום שדוקא בברכות אמצעיות שהחתימה שבהן נמי מעין תפילה, כגון רופא חולי עמו ישראל שנכלל בזה נמי שירפא אותם, וכדומה בשאר ברכות, בהם מכוונים גם הלואי שיתקיים, אבל בחתימת המלך הקדוש החתימה אינה אלא שבח (נוטרי אמן).

תפילה במיושב

ת"ח אחד שבר את רגלו, ושאל על תפילת ר"ה אם יתפלל לאט במיושב או מהר בעמידה. והשיב רבנו שאמר מרן החזון איש ז"ל שעדיף להתפלל שמונה עשרה במתינות מיושב, מלהתפלל במהירות מעומד [א"ה ועיין משנה ברורה סימן צ"ד ס"ק ל']. והוסיף רבנו דנראה דמ"מ אפשר לקיים שניהם, שיכול להתפלל מעומד במתינות, וכשירגיש עייפות או חולשה שישב וימתין בשהייה, ואח"כ ימשיך מעומד עד הסוף, והכי שפיר טפי שמקיים שניהם (אעלה בתמר עמ' ט"ו).

סימנא טבא

רבנו נוהג לאכול לסימנא טבא, דגים, רימונים, ותפוח בדבש, וגזר, כי כך נהגו בעירו בריסק, ואינו אוכל שאר מינים. וביה"ר אינו מזכיר שם ה', אלא אומר מלפני אבינו שבשמים.

אכילת ענבים

מובא בשם הגר"א ז"ל במעשה רב שכתב, שאין לאכול ענבים בראש השנה, והטעם עפ"י הסוד. ואמר על זה מרן החזון איש ז"ל שאינו נכון, ומה שהגר"א לא אכל ענבים בר"ה הוא מפני שלא היה מצוי אצלו ענבים באותו התקופה ולכן לא אכל. והוסיף רבינו שהמנהג בחו"ל היה, שלכבוד ר"ה היו קונים ענבים, בערך חמישים או מאה גרם למשפחה (אעלה בתמר עמ' ס"א).

הרחמן

בשבתות ויו"ט רבנו לא אומר הרחמן בברכת המזון, וכד' הגר"א דאין אומרים תחנונים, אבל בר"ה אומר, דזהו יום של תחנונים.

שהחיינו בליל ב'

באחת השנים היה רבנו בחולשה גדולה בימי הקיץ, והציע הגאון ר' אפרים שטראוס שליט"א שאולי יאכל רבנו קצת ענבים לחזק עצמו. אמרו לו שהוא לא יסכים, כיון שמנהגו הוא לא לאכול ענבים בכל הקיץ, ולהכין מענבים חדשים יין לקידוש בליל ב' דר"ה, וכך הוא מסמך את ההחיינו לשתיה בפועל. ולכן לא הסכים לאכול ענבים בימי הקיץ.

ויסוד הדברים אמר רבנו: בשו"ע סימן ת"ר סעיף ב' איתא, בקידוש ליל שני דר"ה ילבש בגד חדש או מניח פרי חדש ואומר שהחיינו, ומפרש המשנה ברורה ס"ק ב' להוציא נפשי מפלוגתא, משום ש"א שאין אומרים שהחיינו דתרווייהו קדושה אחת והרי כבר בירך שהחיינו ביום א' עכ"ל, והנה על הצד שאין צ"ל שהחיינו הרי זה הפסק בקידוש, ומה מועיל מה שלוקחים פרי חדש, וע"כ מוכח דעדיף לעשות ספק הפסק, אע"פ שהוא ספק נהנה מהעוה"ז בלי ברכה, מאשר לעשות ספק ברכה לבטלה, אמנם אם זה הי' ספק ממש לא היו עושים כך. ומ"מ קשה דאין שייכות לברכת שהחיינו על הפרי לקידוש, ויש לזה עצה לקדש על יין חדש ואז ברכת שהחיינו שייך לעכשיו לפני שתית יין, אלא שבשביל זה צריך שלא לאכול ענבים עד ר"ה, כי אם מברכים שהחיינו על ענבים דעת השו"ע סימן רנ"ה סעיף ה' שא"א לברך שהחיינו על היין. (ימלא פי תהלתך תפילה עמ' שני"ט)

הוראות והנהגות מרבנו שליט"א בעניני התקיעות שנרשמו ע"י אחד התלמידים שליט"א

א. אין להאריך בתקיעות יותר מדי משום שהוא טירחא דצבורא, ומ"מ פעם אחת כשקוצר הבעל תוקע מדרכו בתקיעה דתשר"ת, אמר רבינו שיעשה שוב תשר"ת כדי שהצבור יהיו רגועים אף שודאי היה בו כשיעור ויותר.

ב. בתקיעות דמיושב תוקעין בנשימה אחת ובתקיעות דמעומד תוקעין בשתי נשימות, כמו שכתב המחבר ס' תק"צ ס"ד. ובשלשים בתראי אומר רבנו לתקוע בנשימה אחת, שיש נשים שלא היו בתקיעות דמיושב, ובאו לחזרת הש"ץ, וכדאי שישמעו גם הם תקיעות בנשימה אחת.

ג. מה שכתב המשנ"ב ס' תק"צ ס"ק י"ח שבתשר"ת בנשימה אחת יפסיק פחות מכדי נשימה, יש לשערו בחצי שניה, אבל שניה הוא כבר הפסק מדי גדול. והנה החזו"א ס' קל"ו סק"א השיג עליו דיש לעשות התרועה מתוך השבר ממש, ואינו מובן, שהרי גם לדעת החזו"א ע"כ צריכים לגמור השבר השלישי וא"כ ממילא יש משהו הפסק בין השבר לתרועה, ומנלן שבשיעור זה אין די אליבא דהמשנ"ב. ורבנו לא מסכים שיעשו שברים תרועה בלא הפסק כלל, ואפשר שחושש שלא יגמרו השבר השלישי.

ד. בתקיעות דמעות שתוקעין בשתי נשימות, מקריא רבינו השברים והתרועה במעין הפסק ביניהם, להזכיר לתוקע שיעשה בשתי נשימות.

ה. מזהיר שיעשו שברים קצרים ככל האפשר, שהרי אם יעשה שבר בשיעור ט' כחות כבר יצא מכלל שבר ובא לכלל תקיעה ופסול, כמבואר בשו"ע סעיף ג', ובני אדם לא מבחינים כמה קצר הוא שיעור כח [א"ה] – אחד התלמידים הנ"ל, בדקתי כמה פעמים שיש כשבעה כחות בשניה אחת, ואם ימשוך כל שבר שניה וחצי כבר בא לכלל תקיעה, והוא דבר המצוי מאד].

ו. מזהיר מאד לעשות נשימה קצרה ככל האפשר בין השברים לתרועה, דאם ינשום נשימה ארוכה מעט הוא בחשש פסול, כמבואר בשו"ע סעיף ד' שאם הפסיק יותר מכדי נשימה פסול. ואין אנו יודעים לשער היטב כמה הוא שיעור נשימה ארוכה, ואילו כשנשום נשימה קצרה ודאי יצא, שהרי העיקר הוא שיעשה נשימה בפועל בין השברים לתרועה, דגנוחי וילולי בנשימה אחת לא עבדי אינשי, וכל שנשם ביניהם די בכך, כמבואר להדיא בט"ז סק"ו, ואפי' נשימה דרך האף די בכך. [א"ה- כנ"ל, וכן שמעתי ממרן הגר"י אידלשטיין שליט"א שמקפיד על נשימה קצרה ונושם דרך האף, ונמצא שמבחינת הזמן אין חילוק בין תשר"ת בנשימה אחת לתשר"ת בשתי נשימות, וכל החילוק שבוה יש נשימה בינתיים וזוהי אין נשימה בינתיים]

ז. פעמים שרבונו אינו מקריא תקיעה ראשונה. עיין שעה"צ סי' תקפ"ה ס"ק ל"א (אהל שרה עמ' ל"ה)

ח. רבנו אף על פי שהוא מקריא מ"מ אינו לובש קיטל ברי"ה.

ט. את השברים עושים רק בצורה או-טו.

י. אמר שהגאון ר' יוסף לוי זצ"ל אמר לו שבדק שרוב הבעלי תקיעות עושים תרועות יותר מאשר צריך.

יא. אמר פעם לבעל התוקע, שהשי"ץ זוכה לזכות את הרבים במצוה דרבנן, אבל אתה זוכה לזכות את הרבים במצוה דאורייתא.

יב. וכשסיפר לפניו בעל תוקע אחד שמקבל שכר על התקיעות, שאלו רבנו האם הוא דחוק במעות ואמר לו שלא. והתפלא רבנו 'מה אתה מוכר מצוה בשביל פרוטה'. ואמר לו רבנו, דהסטיפלער רצה לעלות לארץ ישראל ולא היה לו כסף, לכן היה השי"ץ ובכסף שקיבל עלה לארץ ישראל, אבל מי שלא דחוק וסתם לוקח כסף, הרי זה פלא שמחליף מצוה בפרוטה.

יג. אמר פעם שאינו מבקש מהבעל תוקע שיעשה לו תקיעות נוספות אחרי התפילה לצאת עוד שיטות בהלכה, דאינו רוצה להטריח בן אדם בשביל החומרות שלו [ויש לו בזה עוד כמה טעמים ואכ"מ].

יד. פעם אחת טעה רבנו והקריא בטעות תרועה במקום שברים, ומחמת זה הבעל תוקע טעה ג"כ ותקע בטעות. מיד אחרי התפילה ניגש אליו רבנו וביקש ממנו מחילה על שהטריחו סתם.

טו. אמר רבנו לבעל תוקע שאין זכות לבית הכנסת שבו תוקע לחייבו להמשיך אצלם, רק לאידך גיסא יש לו זכות עליהם שלא יעבירוהו.

לא קידש לפני התקיעות

רבנו היה רגיל רבות בשנים להתפלל בתפילת שחרית כותיקין בכולל חזו"א [ובשנים מאוחרות התפלל שחרית במנין ותיקין שבבית כנסת איצקוביץ] ולתפילת מוסף היה הולך לשיבת גאון יעקב [משנת תשל"ח], ולא היה מקדש לפני התקיעות [והיה אומר תהלים בזמן שבאמצע]. והיה שרוי בתענית עד אחר חצות. [ואחרי מוסף התפלל שם מנחה, כי חושש לאכול לפני מנחה].

אמנם אמר לבעל תוקע, שיכול לקדש ולאכול לפני התקיעות, ובפרט אם בלא זה לא יכול לתקוע. [וכן לאנשים שקשה להם להיות בתענית הורה שאפשר לקדש ולאכול. והזכיר שבחזו"ל הקפידו בזה מאוד, ולא טעמו כלום קודם התקיעות].

לעמוד בחזרת השי"ץ

רבנו מקפיד להשתדל לעמוד בכל חזרת השי"ץ של התפילות, אפי' בימים נוראים. ורק בשנים שהיה הולך לשיבת גאון יעקב ברגל היה קשה לו לעמוד בחזרת השי"ץ.

ובשנת תשע"ד באמצע חזרת השי"ץ נחלש רבנו מאוד עד כמעט עלפון רח"ל, ועשו הפסקה קצרה, ואח"כ שחזר לכחותיו, המשיך לעמוד בחזרת השי"ץ, והיה שרוי בשמחה גדולה שזכה לשמוע את כל התפילות והתקיעות.

כשפוסע ג' פסיעות אחר שמונה עשרה נשאר עד קדושה במקום שפוסע כמבואר בה"ל, אפי' שיש הרבה זמן בפיוטים ובתפילות.

ר"ה שנת ת"ש

סיפר רבנו שבראש השנה שנת ת"ש התפלל עם מרן הגאון רבי אייזיק שר זצ"ל. וחתנו הגאון רבי מרדכי שולמן זצ"ל בשווייץ, והי' שם מניין מצומצם ממש, כשהעשירי למנין הגיע רק סמוך ליגאל ישראל. ורבי משה סולובייצק זצ"ל על אף שהיה בעל תוקע מומחה לא הצליח להוציא תקיעות, ובקושי תקעו תשע תקיעות... ועד היום הוא מסופק אם יצא יד"ח תקיעות בשנה ההיא. וגם אחרים ניסו ולא עלתה בידם. סימנא מילתא, כאשר באותה שנה נהרגו אלפים ורבות מישראל הי"ד, ורק מעטים זכו להינצל מגיא ההריגה. (מאחורי הפרגוד עמ' 411)

וכשרבנו היה ראש ישיבה בכפר סבא, הוא היה השי"ץ לתפילת המוספין שם.

דרשת החזון איש בר"ה

סיפר רבנו: שבאחד מימי ר"ה כאשר התפלל החזון איש בכולל שלו שנקרא אחרי פטירתו 'כולל חזון איש' הפצירו בו מאד שידרוש לפני התקיעות. הוא נאות להם, ואז נעמד ליד ארון הקודש והקריא בהתעוררות את הגמ' בתענית (דף כ"א ע"א) מעשה באילפא ור' יוחנן שהעניו הייתה קשה להם עד מאד, והלכו לעשות עסקה, ישבו תחת כותל רעוע ומלאכי השרת ביקשו להשליך עליהם את הכותל כיון שעוזבים חיי עולם ועוסקים בחיי שעה, ובסוף לא הרגו אותם כיון שאמרו שיש ביניהם אחד שעתיד להתגדל ואין שעתו למות (מאחורי הפרגוד עמ' 64)

נשים בתפילות ר"ה

אמר רבנו שאם המטפלת בילדיה ובקושי מצליחה לפתוח את המחזור בימי ר"ה, אין לה מה לדאוג מזה איזה שנה יהיה לה. **דאדרבה בזכות המצוה הזאת שצריכה לעשות, שמטפלת בילדי', תזכה לשנה טובה.** והחפץ חיים אמר לאשתו בזמן שהיו הילדים קטנים שפטורה מלהתפלל (קו' צדיק כתמר יפרח).

הליכות המועד

שכח רצה בר"ה שחל בשבת

כתב המהרי"ל בהל' ימים הנוראים (דף ל"ו) שכשחל ר"ה בשבת כו"ע לא פליגי דאין מתענין שלא לבטל עונג שבת, אמנם באור זרוע סי' נ"ז כתב דלשיטות דמצוה להתענות בר"ה ה"ה כשחל בשבת מצוה להתענות, וכן מבואר במ"ב סי' תקצ"ז ס"ק י"א. ויש להסתפק לדעת המהרי"ל שאין מתענין בשבת, א"כ לדעת המ"א דבשכח יעלה ויבוא בר"ה א"י"צ לחזור האם כשחל ר"ה בשבת יצטרך לחזור מכיון שמחויב בסעודה מחמת כבוד שבת. ונראה שא"י"צ לחזור, דכיון דמה שמחויב בסעודה אינו מחמת לתא דר"ה אלא מחמת כבוד שבת לכך רק בשכח רצה יצטרך לחזור ולא בשכח יעלה ויבוא, וכמו שכתב השו"ע סי' קפ"ח סעי' ז' אם חל ר"ה בשבת ושכח יעלה ויבוא א"י"צ לחזור ואף דמחויב בסעודה מחמת כבוד שבת מ"מ כיון דר"ח אינו מחויב בסעודה א"י"צ לחזור.

אמנם יש להסתפק לדעת האו"י דמצוה להתענות אף בר"ה שחל בשבת, מה הדין בשכח רצה בברהמ"ז אם מחויב לחזור לראש. ולכאורה נראה שחזור, דהנה האו"י הביא דיש המתענים גם בשבת שובה שהוא בין ר"ה ליו"כ, ולאותם הסוברים כן לכאורה פשוט שמי שאינו מתענה ודאי שיש עליו חובת סעודה, ודוקא בר"ה שהיו יום הדין וכמו שנתבאר בכה"ג אמרינן שאין חיוב סעודה כ"כ גדולה לענין שיצטרך לחזור יעלה ויבוא אם שכח, משא"כ בשבת דבעלמא מחויב חיוב גמור בסעודה, ואף דעתה השבת היא בין ר"ה ליו"כ ויש רשות להתענות, מ"מ כל שלא מתענה חוזר עליו חיוב סעודת שבת, וממילא אם שכח רצה מסתבר דלכו"ע יצטרך לחזור,

וא"כ ה"ה בר"ה שחל בשבת, דאף דגם בכה"ג מצוה להתענות מחמת יום הדין מ"מ היכא שאינו מתענה חוזר עליו חיוב סעודת שבת ואם שכח רצה מחוייב לחזור, משא"כ אם שכח יעלה ויבוא לא יצטרך לחזור שוב, דלגבי ר"ה נשאר הסברא דכיון דהוי יום הדין בעצם אין עליו חיוב סעודה גמורה לענין שיצטרך לחזור בשכח יעלה ויבוא, ונמצא לפי"ז דאם שכח רצה מחוייב לחזור אבל אם שכח יעלה ויבוא אינו מחויב לחזור. וכ"כ במטה אפרים סי' תקפ"ג.

אמנם הגר"ל שטיינמן שליט"א טען דאף בשכח רצה אינו חוזר, ואינו דומה כלל לתענית חלום, כיון דהטעם דמותר להתענות בשבת תענית חלום הוא משום דהתענית עונג לו דטרוד משום רוע החלום, ולכן היכא שאינו מתענה אלא אוכל גילה דעתו דהתענית אינה עונג לו, וא"כ בכה"ג אסור לו להתענות אלא מחויב לאכול, ושוב חייב מעיקר הדין בסעודת שבת, וזה כל הטעם בתענית חלום דאם אוכל שוב אם שכח רצה מחויב לחזור, משא"כ בשבת שחל בר"ה שמצוה להתענות משום יום הדין ולא משום שהתענית עונג לו, נמצא שליכא חובת סעודה, ואפילו אם אינו מתענה מ"מ לא חל כלל חובת סעודה, ולכך אם שכח להתענות משום יום הדין ולא משום שהתענית עונג לו נמצא שליכא חובת סעודה, ואפילו אם אינו מתענה מ"מ לא חל כלל חובת סעודה, ולכך אם שכח רצה אינו צריך לחזור. ולפי"ז ה"ה דאם שכח רצה בשבת שובה א"צ לחזור, כיון דסיבת התענית אינה משום שהתענית עונג לו אלא משום שהזמן הוא זמן של ימי הדין. וחדוש הוא. (שלמי תודה ימים נוראים עמ' כ"ב)

תקיעה בר"ה שחל בשבת

הגרע"א [דרו"ח מערכה ח' בסוף ח"א] כ' דאף דגזרו רבנן שבות שלא יתקע בשופר בשבת שחל בו ר"ה, מ"מ אם תקע קיים מ"ע דתקיעת שופר, וכתב דלכך מחנכים את התינוקות לתקוע בשבת, דיהיה קיום מצוה בידם, דבמקום חינוך שרי לקטן. ואין להוכיח מכאן כמש"כ המג"א סי' שמ"ג דאפשר להאכיל קרבן פסח לקטן אפי' שלא למנויו דבמקום חינוך מצוה שרי לקטן, דהא איסור אכילת ק"פ שלא למנויו הוי דאורייתא ואיך מהני בזה חינוך מצוה להחזיר איסור דאורייתא, דהא באכילה שלא למנויו ליכא מצוה כלל דמ"ע דאכילת בשר הפסח ליכא בשלא למנויו, אבל בתק"ש מעיקר הדין מקיים מצוה אלא דעבר על איסור שבות דרבנן, לכן בזה מתירין לקטן משום חינוך.

וצ"ע, דהא מלבד איסור שבות יש בה אף איסור של השמעת קול בשבת, דביו"ט לא גזרו אבל בשבת גזרו, וא"כ הוי מצוה הבאה בעבירה, ושיטת הרבה פוסקים דגם באיסור דרבנן אמרינן דמצוה הבאה בעבירה לא יצא, וא"כ י"ל דאף בתקיעת שופר לא יצא כלל משום מהבב"ע, וכיון דאין כאן מצוה איך שרינן לתינוק לתקוע בשופר בשבת.

ואמר רבינו שליט"א, דגם אם מצוה הבאה בעבירה דרבנן לא יצא מ"מ כ"ז הוי רק מדרבנן, דהא מה"ת אין כאן עבירה כלל, וא"כ מש"כ הגרע"א שיוצאים מן התורה בתקע בשופר בשבת במ"ע דתקיעת שופר, היינו דאף דיש כאן מהבב"ע של השמעת קול מ"מ עדיין אי"ז מבטל המ"ע של תורה אלא מדרבנן. אמנם בד' הגרע"א י"ל דגם מדרבנן קיים המצוה, ולכך מחנכים הקטנים לתקוע כדי שיקיימו המ"ע, כיון דעליהם לא גזרו רבנן, והגדול נמי יעבור רק איסור של דבריהם אבל לא אמרו שלא יצא ידי מצות שופר. ואפשר דהגרע"א פשיטא ליה דאיסור התלוי בזמן לא אמרו בו מצוה הבאה בעבירה, ולכך י"ל דגם כאן השמעת קול הוי תלוי בזמן של שבת, עי' ירו' שבת פ"ג כמו עשה עבירה. (פרורים משולחן גבוה כרך ג')

לא הזכיר המלך הקדוש בליל ר"ה

בגמ' ברכות (ל' ע"א) איתא אמר רב ענן אמר רב טעה ולא הזכיר של ר"ח ערבית אין מחזירים אותו לפי שאין ב"ד מקדשים את החודש אלא ביום. ולענין הזכרת המלך הקדוש אם שכח להזכיר בלילה כתב הח"א בשם הגאון ר' אבלי פאסוועלער דאין מחזירים אותו, כמו דאמר' במי שטעה ולא הזכיר יעלה ויבא בליל ר"ח שא"צ לחזור, ובשעה"צ סי' תקפ"ב ס"ק ד' כ' ע"ד דלא נהירא, דזה היה שייך אם היה מתפלל תפילת חול, משא"כ כשמתפלל תפילת יום טוב ממניין אינו יוצא, ע"ש. ויש לחלק בין הזכרה של יעלה ויבוא בר"ח להזכרה של המלך הקדוש.

ורבנו שליט"א אמר לבאר בזה, דהנה זה ודאי לן דלמחרת יקדשו את החודש, וממילא כבר בליל ר"ח מבורר לנו שהוא ר"ח, אלא דכיון דכשקידשו ע"פ המולד ברוב פעמים בתפילת ערבית עדיין לא היה ראוי להזכיר ר"ח, דהא לא קדשוהו ב"ד, לכך נקבע דלא מעכב הזכרת ר"ח בלילה, דאם היה חושש ורוצה לומר יעו"י אינו רשאי בלילה, דהא אם חול הוא אסור להזכיר יעו"י. משא"כ המלך הקדוש, גם בספק היה צ"ל בלילה, דהא אם אמר כל השנה המלך הקדוש יצא ידי"ח תפלה ולמה לא יאמר על צד הספק נמי, ולכן גם בזה"ז צריך לחזור ולהתפלל (פרורים משולחן גבוה ח"ג ועי"ש. וע"ע בימלא פי תהלתך תפילה עמ' ת"ה)

ערכות לשופר

בר"ה דף כ"ט מבורר דחרש אעפ"י שהוא מדבר רק אינו שומע אינו יכול להוציא את הרבים ידי חובתם בתקיעת שופר, דמקרי לאו בר חיובא, דמצות שופר בשמיעת הקול והוא אינו שומע, ועי' ב"י תקפ"ט דאם הוא חרש שאינו שומע ואינו מדבר הרי הוא כשוטה ולא אצטרך לאשמועין שאינו מוציא. וצ"ע דעי' בשו"ע או"ח רצ"ז ס"ה מי שאינו מריח אינו מברך על הבשמים אפי"כ נתכוין להוציא את בני ביתו הקטנים או להוציא מי שאינו יודע, ולכא"ו נימא דאינו בר חיובא לברכה זו כיון דאין יכול להריח, כמו החרש דאינו בר חיובא בשמיעת קול שופר, ואיך יוציא את בני ביתו.

והשיב רבינו שליט"א, דכל המצוות דמברך עליהן וצונו, ע"כ דכך הוא קיום המצוה להיות מצוות בה, ולכך החרש שאינו מצווה אינו יכול להוציא אחרים, משא"כ ברכת הבשמים דהוי הודאה על בריאת הבשמים, ואין הברכה וצונו להריח בשמים אלא הודאה על בריאה זו, ובזה י"ל דאף אם אין יכול להריח יכול לברך להוציא אחרים. (פרורים משולחן גבוה ח"ה עמ' רל"ו ועי"ש)

ספק אם יתקעו

איתא בגמ' ר"ה דף ל"ד ע"ב שתי עיירות באחת תוקעין ובאחת מברכין, והולכין למקום שתוקעין, ואין הולכין למקום שמברכין, פשיטא הא דאורייתא הא דרבנן, לא צריכא דאף על גב דהא ודאי, והא ספק. ולכאורה מכאן סייעתא לשיטת הרמב"ם דספיקא דאורייתא מה"ת לקולא, דאז אפשר דמדאורייתא אינו מחוייב לילך למקום שתוקעין, רק מדרבנן, לכן ס"ד דכיון דשניהם דרבנן יכול לילך למקום שמברכין קמ"ל דהדרבנן של ספק דאורייתא עדיף מהודאי דרבנן של מקום דמברכין, אבל להפוסקים דספיקא דאורייתא מה"ת לחומרא שוב פשיטא דילך למקום שספק תוקעין, דספיקא דאורייתא מה"ת לחומרא, משא"כ במקום שודאי מברכין דהוי רק דרבנן (שלמי יוסף ר"ה).

נטל שופר אחר

המשנה ברורה (סימן תקפה ס"ק ח) כתב בשם הבנין עולם (סימן לא) כי אם נטלו את השופר מן הברכה השופר לתקיעות והביאו לו שופר אחר צריך לחזור ולברך את ברכת השופר לפני התקיעות בשופר השני.

וקשה דבמשנה ברורה סימן קמ"ג ס"ק ח נפסק כי אם נמצא פסול בספר תורה בין הברכה לקריאה יש לגלול את ספר התורה הפסול ולהוציא ספר תורה אחר והעולה שכבר בירך אין צריך לברך שנית, ומדוע על השופר השני מברכים שוב את ברכת השופר ואילו על ספר התורה השני אין מברכים שוב את ברכת התורה.

ותי' רבנו שליט"א, דנטוס ברכת העולה לתורה הינו נוסח כללי לשבח את נותן התורה שנתן לנו את תורתו לעסוק בה, ואינו מתייחס דווקא לספר תורה הזה שלפנינו, ולכן גם אם נמצא פסול בספר לא הפסיד הברכה, מה שאין כן אדם שמברך לשמוע קול שופר הרי בירך ברכת המצוות המתייחסת לשופר שלפניו שבו הוא מתכוון לעשות את המצוה, לכן אם נטלו ממנו את השופר שלפניו צריך לחזור ולברך (מרפסין איגרא ח"א עמ' צ"ז)

לכוין להוציא את כולם

הנה כ' השו"ע ס"י תקפ"א סעי' א' ו' 'אם יהיה לו שונא ומכוין שלא להוציא, גם אוהבו אינם יוצאים בתפלתו (הגהות מנהגים ישנים). ויל"ד האם גם בתקיעות זה כך, שאם התוקע מכוין שלא להוציא חלק משומעים כולם לא יוצאים. ואמר רבנו שליט"א לחלק מסבירא בין ש"ץ שאסור לו להתנות ובין שאר מצוות ששם מותר, עפ"י מה שהביא הב"י או"ח סימן נ"ג מהמהר"ק שורש נ"ג שהתפילה של הקהל היא במקום התמידין שהיו באים משל ציבור, ואין ראוי שיהיה שלוחם להקריב קרבנו שלא מדעתם ורצונם. וממילא דווקא בתפילת הש"ץ שהיא כדן קרבן אמרינן כן ולא בתקיעות [ועי' מש"כ בענין זה בגליון פורים].

כיצד לטלטל ר' אמנון את אצבעותיו

הנה ידוע המעשה בשנת ד' אלפים תשע"ב ברבי אמנון מממצא דההגמון קצץ פרקי אצבעותיו ושילחו לביתו וכשהגיע ר"ה ביקש ר' אמנון מקרוביו שישאו אותו לביהכ"ס עם פרקי אצבעותיו וכו' וכדהובא בהרחבה באור זרוע הל' ר"ה סי' רע"ו. והקשו (רש"י כהן) היאך הו' שרי לטלטלו ביו"ט דר"ה עם כל פרקי אצבעותיו, לכאורה מוקצה הו' דהא אצבעותיו הו' כעצים ואבנים, ואע"ג דאיכא נמי על המיטה דבר היתר דהיינו גופו דר' אמנון, מ"מ כיון דבפשוטו היה אפשר לנער האצבעות בנחת בדרך כבוד בביתו תו לא הו' היתר, וכדמבואר בשבת קמב ע"א והכי קי"ל בהיתר לטלטל אגב דבר היתר בשו"ע סי' ט"ז.

ורבנו שליט"א תירץ (יום ה' לסדר לך לך ו' חשוון תשע"ב) דרבי אמנון ייחד את האצבעות מערב ר"ה לצורכו להאי מילתא, בכדי שיוכלו לטלטל לביהכ"ס בר"ה, ובכח"ג כבר לא הו' כעצים ואבנים ולא מוקצה הוא. ומדויק היטב באור זרוע דכתב דהאצבעות הו' מלוחים וכסוגיא בשבת נ ע"א. והיינו דע"ז חשב מעשה ייחוד. [ויש לדון אי בכח"ג סגי דייחשב ייחוד, דייחוד צריך כלי שישמש משחו. וביותר חזינן דשיטת המחבר ודעימיה בסי שח סמ"ה דבשבת אסור לשחק בכדור דמוקצה הוא אע"פ דמייחדו מער"ש והיינו משום דאין שם כלי עליו והו' כאבן. והא דהאצבעות הו' מלוחים אפשר דהיינו בשביל שלא יסריחו ויתקלקלו, שיוכלו לקוברם יחד]. (עומקא דפרשה פ' לך לך תשע"ב וראה עוד שם משנ"י בדברי רבנו שליט"א בגליונות קסו – קסז – קסט)

יום תרועה

בפ' פנחס, יום תרועה יהיה לכם. ק"ק דשם החג נקרא יום תרועה ע"ש דין שצריך לעשות ביום זה, ומדכתיב יום ילפינן דלא בלילה, ובשלמא יום הכפורים נקרא בשם זה כיון דמתכפרים בכל היום, והי' אפשר לקרותו גם יום ענינו, וחג הסוכות באמת נקרא ע"ש הסוכה ולא ע"ש הד' מינים כיון דכל אכילה ושינה צריך להיות בסוכה משא"כ ד' מינים ניטלין ביום. (אילת השחר פנחס כ"ט, א)

ענינו של חוזה

הנה זה עתה יצא לאור ספרו הגדול של רבנו 'ימלא פי תהלתך' - ימים נוראים' ושם הובא עשרות שיחות רבנו שליט"א על ימים אלו, שנאמרו במשך עשרות שנים בישיבת הקדושות שבארץ ישראל. וכן בס' 'ימלא פי תהלתך תפילה הובאו ביאורי רבנו על תפילות הימים האלו. כאן הובאו מעט פנינים ממקומות אחרים

הדרכה לבן ישיבה

משגיח באחת הישיבות שאל את מרן הגרא"ל שטינמן שליט"א מה לומר לתלמידיו בישיבה בשיחה לפני ראש השנה: רבינו אמר לו שיגיד לבחורים שיידעו שעיקר מה שהיצר הרע מבקש, וזה עיקר העבודה שלו, שלא ייצאו תלמידי חכמים, היצר הרע לא נלחם בכל כוחו שילמדו, שיתפללו, שיעשו מצוות ומעשים טובים, עיקר המלחמה שלו הוא שלא יהיו תלמידי חכמים. והסביר רבינו: הלא תראו מה כוחו של תלמיד חכם אחד, מה 'חזון איש' אחד יכול לעשות, כזו מהפיכה בכל העולם, ומה היצר הרע הכי מפחד, ואת זה הוא מבקש למנוע בכל כוחו, ותלמידי ישיבה שיש לכל אחד עתיד לצמוח ולגדול תלמיד חכם, את זה היצר הרע לא רוצה לתת, צדיק אחד יכול לעשות מהפך בכל העולם! כמו שמצינו אצל שמעון הצדיק שמאז פטירתו נעשו כל כך הרבה שינויים (עיי' יומא לט ב), הרי שכל מה שהיה זה היה בזכות הצדיק ועל ידי פטירתו פסק הכל. וכן אמרו בפולין שכל זמן שהחפץ חיים היה עדיין חי היו מצליחים על ידי השתדלות להשתמט מגזירת הגיוס לצבא הפולני, אבל מאז שנפטר החפץ חיים כבר התחילו לגייס בחורי ישיבה לצבא ולא הצליחו בעשיית השתדלות, גם קודם שנות הזעם באירופה נפטרו הרבה מגדולי הדור ואילו היו בחיים עוד תלמידי חכמים היו פחות יהודים נהרגים, ומי יכול לדעת מה היה, כי כל מה שיש יותר תורה ויתר חסד יותר מצוות זה מגן. (רשימות תלמידים קובץ לאורים)

ותשובה ותפילה וצדקה

הבעל הטורים פ' ראה (ט"ז, ח) כתב 'פתח. ג' במסורה. ב' בהאי עניינא (הכא ופסוק יא). ואידך פתוח נפתחו שערי ארצך (נחום ג יג). לומר שאם תפתח לו ידך יפתחו לך שערי שמים כדי לקבל תפלתך (עי' ב"ב י א) ואם לאו לא יפתחו לך שנאמר (משלי כא יג) אוטם אזנו מזעקת דל וגו' גם הוא יקרא ולא יענה. ולפי"ז היה צריך לומר ותשובה וצדקה ותפילה מעבירין את רוע הגזירה, הרי התפילה יותר נשמעת ע"י נתינת צדקה (אילת השחר שם)

ענין הזכרונות

עה"פ (אמור כ"ג פסוק כ"ד) זכרון תרועה מקרא קודש, פרש"י זכרון פסוקי זכרונות וכו' לזכור לכם עקדת יצחק שקרב תחתיו איל. וכו' רבנו, והנה אין שכחה לפניו יתב', אלא שזה מפעיל מדה זו שיתעורר לזכור זכות עקדת יצחק, ועי' חידושי מרן רי"ז הלוי בפרשת נח בשם הגר"ח.

שמחה בר"ה

והנה רש"י להלן פסוק ל"ח כתב שמקרא קדש הנאמר ביוה"כ"פ זה בכסות נקיה ותפלה ובשאר יו"ט במאכל ובמשחה ובכסות נקיה ובתפלה, והנה בר"ה לא מביאים שלמי שמחה וכו', ומ"מ המשנה ברורה סימן תקצ"ז ס"ק א' כתב שיש בו מ"ע של שמחה בחג, שגם הוא בכלל חג כדכתיב תקעו בחודש שופר בכסה ליום חגנו, ועי' שו"ת ארי' סימן ק"ב באריכות.

והנה הרמ"א או"ח סימן קכ"ח סעיף מ"ד מביא שנהגו לישא כפים רק ביו"ט משום שאז שרויים בשמחת יו"ט וכו', ויום הכפורים נושאים בו כפים כמו ביו"ט, ולמש"כ שיש שמחה בר"ה צריך להיות שגם בר"ה נושאים כפים, ומה שמדגיש את יוה"כ"פ י"ל דס"ד כיון שמתענים בו אין שרויים בשמחה קמ"ל שנושאים כפים גם ביוה"כ"פ ומטעם שכתב המשנה ברורה שם ס"ק קס"ו שיש בו שמחת מחילה וסליחה. (אילת השחר שם)

עיקר הנקיות

שח הגאון הגדול רבי יצחק זילברשטיין שליט"א, באחת השנים נכנסתי לבית מרן הגרא"ל שליט"א ושאלתי אותו במה לחזק את הציבור לקראת ר"ה. ואמר לי, דהנה ברמב"ם בפיה"מ בסוף מכות כ' 'מיסודות האמונה בתורה שאם קיים האדם מצוה משלש עשרה ושש מאות מצוות כראוי וכהוגן ולא שתף עמה מטרה ממטרות העולם הזה כלל, אלא עשאה לשמה מאהבה כמו שביארתי לך, הרי הוא זוכה בה לחיי העולם הבא', וא"כ הזכיה ביום הדין צריכה להיות במצות שנעשה בנקיות, ואני מציע רעיון למצוה שאפשר בקלות לעשות בנקיות, והיא עניית אמן בכונה, שכמעט אין בזה שלא לשמה, דאין בזה כבוד וכדו', ואפשר לזכות בזה למצוה שלמה בנקיות הלב, ובזה נזכה בדין.

תפילה לפרנסה

שאלנו את רבנו שליט"א האם יכולים להתפלל על פרנסה בר"ה, [דהרי יש נידון האם אפשר לבקש על גשמיית בר"ה] ואמר רבנו שיכון בכל מקום בתפילה שמבקשים על פרנסה טובה, שיכון שם את כל מה שנצרך לו לפרנסתו.

**כתיבה וחתימה טובה - אל תשליכנו מלפניך ורוח קדשך אל תקח ממנו
להערות והארות ניתן לפנות ל keailtarog@gmail.com או 0527680034**